

EGE SERBEST BÖLGESİ'NDEKİ BANKALARIN FAALİYETLERİNİN TANITILMASI VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İsmail ELAGÖZ* -Vasif ABASOV**

ÖZET

İşletmelerin dışa açılmada kullandıkları örgütlenme biçimlerinden birisi de, serbest bölgelerde faaliyette bulunmalarıdır. İşletmeler, kendilerine uygun bir serbest bölgede örgütlenerek, buradan daha kolay uluslararası faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Serbest bölgeler, adından da anlaşılacağı gibi, mali anlamda çok şeyin serbest olduğu bölgelerdir.

Yaptığımız bu çalışmada, Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren bankaların faaliyetleri, organizasyon yapısı ve serbest bölge faaliyetleri ile ilgili karşılaştıkları sorunlar incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada Survey yöntemi kullanılmış, bilgiler anket tekniği ile soru sorularak elde edilmiştir.

Çalışma sonucunda, bölgede faaliyet gösteren bankaların karşılaştığı önemli sorunlar; banka sayısının fazla olmasından doğan rekabet, mevzuat ile ilgili sorunlar, kıyı bankacılığı yapamama, bölgede işlemler için gerekli noter, tapu, vb. kuruluşların bulunmaması olarak tespit edilmiştir.

GİRİŞ

Dünyada 1980 sonrası kendisini fazlasıyla hissettiren dışa açılma ve globalleşme sürecinden ülkemiz de etkilenmiş, bu dönemde ülkemizde de ekonomide liberalleşme ve dışa açılma hareketlerinin temelleri atılmaya başlanmıştır. Yine bu dönemde, dış ticaretimizi geliştirme araçlarından biri olarak görülen Serbest Bölgelerin kurulması önem kazanmış ve bu doğrultuda; Serbest Bölge faaliyetleri, sağlanacak teşvik ve avantajları genel hatlarıyla düzenleyen 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun çıkmasından sonra Türkiye'de ilk olarak 1987 yılında Mersin Serbest Bölgesi kurulmuştur. Bunu takiben ise sırasıyla; Antalya, Ege,

* Araştırma Görevlisi, DEÜ., Sosyal Bilimler Enstitüsü

** DEÜ., Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Doktora Öğrencisi

İstanbul-Atatürk Havalimanı, Trabzon, İstanbul-Deri, Doğu Anadolu ve Mardin, İMKB, İzmir-Menemen Deri, Rize, Samsun, İstanbul Trakya (Çatalca), Kayseri, Adana-Yumurtalık, Trakya (Çorlu) ve Gaziantep Serbest Bölgeleri kurularak faaliyete başlamışlardır. Çalışmamız, Ege Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren bankaların faaliyetleriyle ilgilidir.

I. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL YÖNÜ

A.SERBEST BÖLGELERİN TANIMI VE AMAÇLARI

1. Serbest Bölgelerin Tanımı

Dünyada 1980'den sonra etkisini fazlasıyla hissettiren dışa açılma ve globalleşme sürecinin ticari yaşamdaki uzantısı serbest bölgelerdir. Serbest bölgeler, ülkemizde ihracat için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, dış finansman ve ticaret imkanlarından yararlanmak amacıyla ülkenin diğer kesimlerine nazaran daha fazla teşvik ve kolaylıkların sağlandığı bölgelerdir. Bu nedenle ülke içindeki mali yüklerden ve bürokrasiden kurtulmak isteyen, döviz kur farklarından olumsuz etkilenen ihracatçı ve ithalatçı firmalar için bulunmaz bir ticari faaliyet alanıdır(Kızılot,1999:3).

Literatür incelendiğinde serbest bölgeler için yapılmış çeşitli tanımlar görülmektedir.

Serbest piyasa düzenine göre yönetilen ekonomilerde bile devlet, çeşitli iktisadi ve mali politika araçlarıyla iç ve dış ticarete, yatırımlara, yani ekonomide kaynakların dağılımına müdahale etmektedir. Devlet müdahalesinin olmadığı ya da asgari olduğu ekonomik ortamlarda, gerek ticaretin, gerekse yatırımların daha da gelişeceği açıktır. İşte serbest bölgeler, ekonomik hayattaki devlet müdahalesinin en aza indiği özel uygulama alanları olarak tanımlanabilir(Alpar-Ongun, 1987: 63).

Teknik bir tanımlama ile serbest bölgeler; bir ülkenin siyasi sınırları içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kalabilen ve ekonomik faaliyetlerin, ev sahibi ülkenin diğer yönlerine göre daha çok teşvik edildiği sınırları belirlenmiş ve sıkı bir şekilde korunan toprak ya da toprak parçası veya su alanıdır (Kızılot,1999:4;Bağrıaçık 1999:1;İnternet-2000;Hürriyet).

Bu tanımlardan hareketle serbest bölgeyi şu şekilde tanımlayabiliriz:

Serbest Bölge; bir ülkenin ulusal egemenlik sınırları içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kalan, dış ticaret ve gümrük ile ilgili yasa ve kuralların uygulanmadığı, sınırları belirlenmiş ve sıkı bir şekilde korunan bölgelerdir.

2.Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları

Serbest bölgeler; buldukları ülkenin uluslararası pazar payını artırmak, başka bir ifadeyle daha çok ve daha istikrarlı ihracat yapabilmek amacı ile kurulmaktadır. Bu tür bölgelerin kurulması ile amaçlanan; piyasaya müdahaleler olmadan, işgücü ve arazi gibi üretim faktörlerinin nispi ucuzluğundan yararlanılarak ve gerektiğinde, yabancı sermayenin de katkısı ile dünya maliyetlerinde, hatta altında üretim yaparak yabancı pazarlara girebilmektir (Koroğlu,1999: 66).

Serbest bölgelerin kurulmasında temel amaç, ülke içindeki ekonomik faydaları maksimize etmektir. Serbest bölgelerin kurulması ile elde edilecek genel amaçlar aşağıdaki gibi belirtilebilir (Erkan-Tatlıdil,1990: 3-4):

- Ülkenin dış ticaret hacmini genişletmek,
- İthalatı ve ihracatı kolaylaştırmak,
- Döviz gelirlerini artırmak,
- Ülkeye yabancı sermaye, know-how bilgilerinin akışını teşvik ederek yönetim becerilerini geliştirmek,
- İstihdam olanaklarını genişletmek,
- Ülkedeki hammadde kaynaklarının ve ara malların üretimde kullanılması ile katma değer yaratmak,
- Dış finansman ve ticaret olanaklarından daha fazla yararlanmak,
- Teknoloji transferini hızlandırmak,
- Bankacılık faaliyetlerinde dış pazarlara açılabilmek,
- Reeksport ve switch gibi özel dış ticaret işlemleri yapmak.

3.Serbest Bölgelerin Genel Özellikleri

Serbest bölgelerin özelliklerini genel olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Serbest bölgeler siyasal yönden bağımsız değildir, ancak gümrük dışı bırakılmış alanlardır,
- Serbest bölgeler sınırlandırılmış bir yerdir,
- Serbest bölgeler, genellikle şehrin sadece bir kısmını kapsar,
- Serbest bölgeler ikamet alanı değildir,
- Serbest bölgeler özellikli bir yönetime sahiptir,

- Serbest bölgeler çeşitli ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı ve odaklandığı yerlerdir,
- Serbest bölgelerdeki bütün parasal işlemler konvertibl dövizlerle yapılmaktadır.

B. SERBEST BÖLGELERDE BANKACILIK

Serbest bölgelerde faaliyette bulunan bankalar ağırlıklı olarak dış ticaret işlemleri ile uğraşır. Kuruldukları ülkede yerleşik şahıs ve kurumlara bankacılık işlemi yapamazlar. Bankacılık işlemlerini yabancı para üzerinden gerçekleştirirler. Bilançolarını yabancı para bazında tutarlar. Serbest bölgede yerleşik firmalara kredi kullandırır. Ancak krediler genellikle dış ticarete finansman sağlamak veya akreditifle teyit niteliği taşımaktadırlar.

Mevduat ve kredi faiz oranları, komisyon ücretleri genellikle klasik bankalarla aynıdır. Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi gibi resim, harç ve fon yüklemesi olmadığından serbest bölge bankalarıyla işlem yapmak firmalar için daha avantajlıdır.

Kıyı bankacılığı ihtiyaç duyulan tüm serbest bölgelerde ve serbest bölge dışındaki Kıyı Bankacılığı Alanları'nda yapılır. Türkiye'de kıyı bankacılığı faaliyeti yapmak üzere banka kurulması ve yabancı bankaların şube açması Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın iznine tabidir ve bu izinle gösterilen mekan kıyı bankacılığı alanıdır. Bu alanda kurulan bankalar aynı belediye sınırları içerisindeki en yakın serbest bölgeye dahil edilir. Kıyı bankacılığı faaliyeti için ayrıca faaliyet ruhsatının alınması gerekir. Kıyı bankacılığı yapabilmek için aşağıdaki özelliklerin bulunması gerekir (Kızılot,1999:28-30):

- Bankaların, anonim şirket şeklinde kurulmaları,
- Ortaklardan birisinin Türkiye'de veya yurtdışında kurulmuş banka veya finans kurumu olması ve kurulacak bankanın sermayesinin en az %40'ına sahip olması,
- Hisse senetlerinin tamamının nakit karşılığı çıkarılması,
- Ödenmiş sermayesinin 500.000 \$ veya muadili konvertibl döviz karşılığı TL. olması,
- Ana sözleşmesinin mevzuata aykırı hükümler taşımaması gerekir.

C. EGE SERBEST BÖLGESİ(ESB)

Ege Serbest Bölgesi hakkında kısaca şu bilgiler verilebilir (DTMSBGM, 1999:2-3-4;Alacaklıoğlu,1998:14;Bağrıçık,1999:102).

Yer ve sınırları 11 Ocak 1987 tarih ve 87/11401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenerek 2,2 km² 'lik kamu arazisi üzerinde % 96,4 yabancı sermayeli bir kurucu/işletici firma (ESBAŞ) tarafından yap-işlet-devret modeliyle kurulan ESB, 14 Eylül 1990 tarihinde resmi açılışı yapılarak hizmete girmiştir. Bölge Adnan Menderes Uluslararası Havaalanı'ndan sadece 4 km., İzmir Limanı'ndan ise 12 km. uzaklıktadır.

Bölgenin 800.770 m²'lik bölümünde alt ve üst yapı çalışmaları tamamlanmış ve 60 milyon \$'lık yatırım yapılmış bulunmaktadır. 2003 yılında tamamen dolarak 750 firma ve 30.000 kişilik istihdam seviyesine ulaşması hedeflenen ESB., ülkemizin özel sektörde işletilen ilk teknoparkı olma yolundadır. Bölgede son olarak teknoloji transferi, işletme ve finans konularında hizmet vermek, inkıbatörlük (kuluçkalık) yapmak ve eğitim hizmetleri vermek amacıyla bir Teknoloji Merkezi açılmış olup; Türkiye'nin ilk, dünyanın 7. Uzay Kampı Haziran 2000'de faaliyete başlamıştır. Bölgenin yurtdışı tanıtımı ESBAŞ tarafından düzenli bir şekilde yapılmakta ve yabancı sermayeli firmalar cezbedilmeye çalışılmaktadır. Halen 85'i yabancı, 316'sı yerli toplam 401 firma, başta alım-satım ve üretim olmak üzere çeşitli konularda faaliyet göstermektedir. Bölgede Ekim 2000 tarihi itibarıyla toplam istihdam 5875 kişidir. Bölgede gelecek 5 yıl içinde faaliyet gösteren firma sayısının 500'e, toplam istihdamın 25.000 kişiye ve yıllık toplam ticaret hacminin de 5.000.000 \$'a çıkarılması planlanmaktadır (Esbaş Bülteni, 2000:8).

Ege Serbest Bölgesi'nin yıllara göre ticaret hacmi ve istihdam durumu aşağıdaki gibidir:

Tablo:1 Ege Serbest Bölgesi'nde Yıllara Göre Ticaret Hacmi ve İstihdam

Yıllar	Ticaret Hacmi(\$)	Çalışan Sayısı
1990	8.300.000	-

1991	28.124.000	400
1992	55.832.000	600
1993	227.650.000	610
1994	453.030.000	853
1995	704.060.000	1542
1996	912.530.000	2.400
1997	1.429.658.000	3.400
1998	1.490.000.000	4.000
1999	1.200.000.000	5.350
2000	1.605.000.000*	6.100*

*2000 Yılı Planlanan

Kaynak: Esbaş Bülteni, Sonbahar 2000, Yıl: 8, Sayı: 16, s.8; DTM. Serbest Bölgeler Aylık Raporu, Ekim-2000, s. 5-6.

ESBAŞ, 2000 yılı Haziran ayı içinde Norveçli Sınıflandırma Kuruluşu Det Norske Veriats (DNV) firması tarafından yapılan denetimler sonucunda ISO 9002 Kalite Güvence Belgesi almaya hak kazanmıştır. ESBAŞ, bu yönüyle Türkiye’de ilk, dünyada da Dubai Serbest Bölgesi’nden sonra bu belgeye sahip olan ikinci serbest bölgedir(Esbaş, 2000:1;DTMSBAR., 2000:1). Ayrıca Ege Serbest Bölgesi, ticaret hacmi en yüksek olan serbest bölgeler içinde İstanbul Deri, İstanbul-AHL. Ve Mersin’den sonra 4. sıradadır(DTMSBAR., 2000:3).

ESB’de başta elektronik olmak üzere tekstil, gıda, mobilya, makine, deri konfeksiyon (çanta ve giyim), otomotiv, bisiklet gibi ürünlerin üretimi ve ticareti yapılmakta; ayrıca bankacılık, danışmanlık, sigortacılık, mühendislik alanlarında da faaliyet gösterilmektedir.

ESB’nin sağladığı avantajları şu şekilde belirtebiliriz (Esbaş, 2000: 7):

- Firmaların elde ettikleri kazançlar Kurumlar Vergisi’nden muaftır.
- Çalışanlar Gelir Vergisi’nden muaf oldukları için işçilik maliyetleri Türkiye’ye nazaran % 25 daha düşüktür.
- Yurtdışından Bölgeye getirilen yatırım malları ve ticari mallar için Gümrük Vergisi ödenmez.

- Gümrüksüz alanda süre limiti olmadan stok tutup, talep oldukça partiler halinde varsa Gümrük Vergisi'ni veya sadece KDV'sini ödeyerek Türkiye'ye mal satma imkanı vardır.
- Bölgede tüm işlemler döviz ile yapıldığından enflasyon yok denecek kadar azdır.
- Türkiye'den ESB'ne yapılan satışlar ihracat sayıldığından, Bölge kullanıcıları Türkiye'den KDV'siz ve ihraç fiyatına mal satın alabilirler.
- Bürokratik işlemler en aza indirgenmiştir.
- Elektrik, su, telefon ve tüm belediye hizmetleri ESBAŞ tarafından sunulmaktadır.
- Elde edilen karlar serbest olarak istenilen ülkeye transfer edilebilir.
- Yatırımcılar kurdukları tesisleri dilerlerse başkalarına satabilir veya devredebilirler.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmanın amacı; ESB'de faaliyet gösteren bankaların faaliyetlerini tanıtmak, serbest bölgede faaliyette bulunma nedenlerini belirlemek ve bu bankaların serbest bölge faaliyetlerinde karşılaştığı sorunlar hakkında bilgi sahibi olmaktır.

III. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM KÜMESİ

Bu araştırmanın örneklem kümesini ESB'de faaliyet gösteren bankalar oluşturmaktadır. Bölgede 11 adet bankanın faaliyet gösterdiği belirlenmiş ve bütün bankalarla araştırma için görüşülmüştür.

IV. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada Survey yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan bilgiler ise anket tekniği ile soru sorularak elde edilmiştir. Kullanılan ankette 19 soru bulunmaktadır. İlk 5 soru bankaların genel özellikleri hakkında tanıtıcı bilgiler elde edilmek amacı ile sorulmuştur. Diğer 14 sorudan 6,8,9,14 ve 18. sorular açık uçlu olarak sorulmuş, kalan 9 soru ise 3'lü Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır.

Anket formları, ESB'de faaliyet gösteren 11 banka şubesine dağıtılmış, bunlardan 8 tanesi anketi cevaplarırken, 3 banka şubesi dışarıya bilgi vermelerinin yasak olduğu ve genel merkezden izin almaları gerektiği gibi

nedenlerle anketi cevaplandırmamışlardır. Bu durumda anketin cevaplanma oranı yaklaşık olarak % 73 olmaktadır.

V. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

◆ ESBölgesi’de faaliyette bulunan bankalar aşağıda sıralanmıştır:

1. Yapı Kredi Bankası A.Ş.,
2. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.,
3. Türkiye Emlak Bankası A.Ş.,
4. Demirbank T.A.Ş.,
5. Denizbank A.Ş.,
6. Yaşarbank A.Ş.,
7. Sümerbank A.Ş.,
8. Bayındırbank A.Ş.,
9. BanKapital A.Ş.,
10. Türkiye İş Bankası A.Ş.,
11. Finansbank A.Ş.

Yukarıda sayılan 11 bankadan 8’i çalışmamıza yakın ilgi göstererek, verilen anketleri cevaplamıştır .

◆ ESB’de faaliyete başlayan ilk banka, 1991 yılında Türkiye Vakıflar Bankası olmuştur. Bunu izleyen ikinci banka 1994 yılında faaliyete başlayan Yaşarbank olmuştur. Diğer bankalar esasen 1997 yılından sonra ESB’de faaliyete başlamışlardır.

◆ESB’deki bankalarda çalışan personel sayısı Tablo:2’de gösterilmiştir:

Tablo:2 Bankalarda Çalışan Personel Sayısı

Personel sayısı Bankalar	Kadın (%)	Erkek (%)	Toplam
-----------------------------	--------------	-----------	--------

Yapıkredi	3 (60)	2 (40)	5
Vakıfbank	3 (37)	5 (63)	8
Emlakbank	2 (33)	4 (67)	6
Demirbank	2 (67)	1 (33)	3
Denizbank	1 (33)	2 (67)	3
Yaşarbank	2 (22)	7 (88)	9
Sümerbank	2 (33)	4 (67)	6
Bayındırbank	--	2 (100)	2
Toplam	15 (36)	27 (64)	42

Tablodan da görüldüğü gibi ESB'de faaliyet gösteren bankalarda çalışan personel sayısı 42 kişidir. Bankalarda çalışanların %36'sını kadınların, %64'ünü ise erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Yaşarbank 9 kişilik çalışanı ile en fazla personele sahip banka iken, Bayındırbank 2 kişilik çalışanı ile en az personele sahip bankadır.

◆ Ankete katılan bankaların hiç birinin yabancı ortağı bulunmadığı anlaşılmıştır.

◆ Anketi cevaplayan bankaların ESB'de faaliyete başlama nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türkiye dış ticaretinin % 10'unun gerçekleştiği serbest bölge dış ticaret faaliyetlerine katkıda bulunmak ve bu işlemlerden pay almak,
- Serbest bölgede faaliyet gösteren firmalara bankacılık hizmeti sunmak,
- Yapılan işlemlerde vergi, resim, harç ve fon muafiyetinden yararlanmak,
- Döviz kredisi kullandırmak,
- Döviz tevdiat hesabı toplamak.

◆ ESB'de faaliyette bulunan ve anketi cevaplayan 8 bankadan 6'sı yurt içindeki klasik bankalardan farklı faaliyetleri olduğunu belirtirken, 2 banka farklı faaliyette bulunmadıklarını belirtmiştir.

◆ 7. Soruda klasik bankalardan farklı faaliyetlerinin olduğunu belirten 6 banka bu farklı faaliyetlerini şöyle sıralamıştır:

- Yalnızca yabancı para üzerinden işlem yapılmaktadır,
 - Sadece serbest bölgede faaliyet ruhsatına sahip gerçek ve tüzel kişilere hizmet verilmekte, bireysel bankacılık işlemleri yapılmamaktadır,
 - İhracat taahhütsüz döviz kredisi kullanılabilir, kullanılmaktadır,
 - Yapılan işlemlerde vergi ve fonlardan muaf olunmaktadır,
 - Yurt içinde kambiyo yetkisi olmayan banka şubelerinin yapamadığı ve tamamen döviz üzerinden olmak üzere: Her türlü akreditif, harici garanti, yabancı para çek senet tahsili, döviz kredileri, iskonto işlemleri, vesaik ve mal mukabili ihracat-ithalat, döviz transferleri, yabancı para çek işlemleri, vs. olarak sıralanabilir.
- ◆ ESB'de faaliyet gösteren bankaların farklı faaliyetlerinden kaynaklanan avantajlar ve dezavantajlar şunlardır:

Avantajlar:

- Döviz girişinin artması,
- Uluslararası bankacılık kurallarının yerleşmesi ve deneyim kazanılması,
- Sadece dış ticaret işlemleri yapıldığından ve bölge sınırlamasından dolayı, bu alanda uzmanlaşma imkanı elde edilmesi,
- Pazara kolay giriş imkanının olması,
- Vergisiz Döviz Tevdiat Hesabı açılabilmesi,
- Yabancı dilde yazışma tekniklerinin gelişmesi,
- Muafiyetler dolayısıyla vadeli işlem hacminin fazla olması,
- Prestij kazanılması.

Dezavantajlar:

- Döviz alışı yapılamaması,
- Sadece bölge kullanıcılarına hizmet verilebilmesi,
- Türk kambiyo ve vergi mevzuatından uzaklaşılması,
- Sadece dış ticaret işlemleri yapılması,

- Uzman personel azlığı,
 - Mevduat toplama yasağı,
 - Türkiye'deki dış ticaret hacminin daralması ve ekonominin durgunluğu nedeniyle yeterli işlem hacminin tutturulamaması.
- ◆ ESB.'de faaliyet gösteren bankaların 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile ilgili görüşleri Tablo:3'de gösterilmiştir:

Tablo:3 Bankaların 3218 S. SBK. İle İlgili Görüşleri

10. soru	n	%
Az	3	38
Orta	4	50
Çok	1	12
Toplam	8	100

Tablodan da görüldüğü gibi bankaların % 50'si 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nu faaliyetlerinin eksiksiz bir şekilde yürütülmesi açısından orta derecede yeterli bulurken, % 38'i ise yetersiz görmekte, 1 banka ise bu kanunu çok yeterli bulduğunu belirtmiştir.

- ◆ Bankaların serbest bölgedeki ticaretin geliştirilmesi açısından Kamu Kurumları ve Bankalar Birliğinden ne derece destek gördükleri ile ilgili görüşleri Tablo:4'de gösterilmiştir:

Tablo:4 Bankaların Kamu Kurumları ve Ban. Birliğinin Desteği İle İlgili Görüşleri

11. soru	n	%
Az	5	62
Orta	3	38
Çok	--	--
Toplam	8	100

Tablodan görüldüğü gibi bankaların % 62'si bölgedeki ticaretin geliştirilmesi açısından ilgili Kamu Kurumları ve Bankalar Birliğinden yeterli destek görmediklerini belirtmiş, % 38'i ise gördükleri desteğin yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

◆ Ankete katılan bankaların ESB'de faaliyet gösteren banka sayısı ile ilgili değerlendirmeleri Tablo:5'deki gibidir:

Tablo:5 Bölgedeki Banka Sayısı İle İlgili Görüşler

12. soru	n	%
Az	--	--
Orta	--	--
Çok	8	100
Toplam	8	100

Tablodan da görüldüğü gibi bankaların tümü bölgedeki banka sayısının çok olduğunu belirtmişlerdir. Buradan bankalar arasında sıkı bir rekabetin olduğu söylenebilir.

◆ Bankaların çalışma alanları ile ilgili yeterli sayıda yetişmiş eleman olduğu konusundaki düşünceleri Tablo:6'de gösterilmiştir:

Tablo:6 Bankaların Yetişmiş Personel İle İlgili Görüşleri

13. soru	n	%
Az	--	--
Orta	7	88
Çok	1	12
Toplam	8	100

Tablodan da görüldüğü gibi bankaların büyük bir bölümü (%88) çalışma alanları ile ilgili yeterli sayıda eleman bulunduğunu düşünmektedir.

◆ Bankaların bölgede faaliyete başlarken ulaşmak istediği amaçlara ne derece ulaşabildikleri ile ilgili görüşleri Tablo:7'da görülmektedir:

Tablo:7 Ulaşılmak İstenilen Amaçlarla İlgili Görüşler

15. soru	n	%
Az	1	12.5
Orta	6	75

Çok	1	12.5
Toplam	8	100

Tablodan görüldüğü gibi bankaların çoğunluğu ($\frac{3}{4}$ 'ü) bölgede faaliyete başlarken ulaşmak istediği amaçlara yeterli düzeyde ulaştıklarını belirtmişlerdir.

◆ Bankaların serbest bölgenin kuruluş yeri seçimi ile ilgili görüşleri Tablo:8'de gösterilmiştir:

Tablo:8 Bölgenin Kuruluş Yeri Seçimi İle İlgili Görüşler

16. soru	n	%
Az	1	12.5
Orta	6	75
Çok	1	12.5
Toplam	8	100

Tablodan anlaşılacağı üzere bankaların çoğu (%75) serbest bölgenin kuruluş yeri seçiminin iyi yapıldığına inandıklarını belirtmişlerdir.

◆ Bankaların ESB'nin ticaret hacmi ile ilgili düşünceleri Tablo:9'de görüldüğü gibidir:

Tablo:9 Bölgenin Ticaret Hacmi İle İlgili Görüşler

17. soru	n	%
Az	2	25
Orta	6	75
Çok	--	--
Toplam	8	100

Tablodan görüldüğü üzere bankaların % 75'i bölgenin potansiyeli değerlendirildiğinde bölgenin ticaret hacmini yeterli düzeyde bulduklarını, % 25'i ise yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

◆ ESB'deki bankaların bölge ile ilgili sorunlar hakkındaki görüşleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Bölgede faaliyette bulunan banka sayısının fazla olması,
- 3218 Sayılı SBK.'nın yetersiz olması ve açık olmaması,
- Bölgede şubesi olmayan bankaların herhangi bir şekilde bölge firmalarına ulaşarak haksız rekabet oluşturması,
- Off-Shore bankacılık faaliyetlerine izin verilmemesi,
- Serbest Bölge Gümrüğü ile Serbest Bölge Müdürlüğü'nün uyumlu çalışmaması,
- Bölge dışında yaptırılan (özellikle tapu ve noter) fakat bölge içindeki firmalara ilişkin işlemlerde vergi, resim, harç vs. uygulanması,
- Bütün yabancı firmalara değil, sadece ruhsat sahibi firmalara işlem yapılabilmesi,
- İzmir limanından transit işlem yapılması yerine, malların fiilen bölgeye girmesi zorunluluğunun olması (bu durum maliyetleri artırıyor, işlemler cazip olmaktan çıkıyor ve işlem hacminin daralmasına sebep oluyor),
- İşletme için gerekli malzemelerin içeri girişinde sorun yaşanması,
- Bölge işleticisi ESBAŞ'ın pahalı uygulamaları (elektrik, su, yiyecek, hizmet bedeli vb.).

◆ Bölgede faaliyet gösteren bankaların faaliyetlerini devam ettirme düşünceleri Tablo:10'da görüldüğü gibidir:

Tablo:10 Bölgede Faaliyeti Sürdürme İle İlgili Görüşler

19. soru	n	%
Evet	7	100
Hayır	--	--
Toplam	7	100

Tablodan görüldüğü gibi ankete katılan bankaların 7'si faaliyetlerini sürdürmeyi düşünmektedir. Ancak ankete katılan 1 banka seçeneklerden farklı görüş bildirerek, belki faaliyetlerini sürdürmeyi düşündüğünü belirtmiştir.

VI. SONUÇ

Bu araştırma sonucunda, ESB'de 11 adet banka şubesinin faaliyet gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu bankaların çoğunluğu bölgede daha yeni faaliyete başlamışlardır. Bankaların ESB'de faaliyete başlama nedenlerinden en önemlileri; işlemlerde vergi ve fon muafiyeti, bölge ticaret hacmine katkıda bulunarak buradan pay almak ve bölgedeki firmalara bankacılık hizmeti sunmak olarak belirtilebilir.

ESB'de faaliyette bulunan bankalar yurtiçindeki bankalardan farklı olarak; sadece yabancı para üzerinden işlem yapmakta ve sadece bölgede faaliyet ruhsatına sahip firmalara bankacılık hizmeti sunmaktadırlar.

ESB'deki bankaların karşılaştığı başlıca sorunlar ise; banka sayısının fazlalığından doğan rekabet, mevzuattan kaynaklanan sorunlar, kıyı bankacılığı faaliyeti yapamamaları olarak özetlenebilir. ESB'de bankaların ve diğer firmaların karşılaştıkları önemli bir sorun da, bölgede işlemler için gerekli noter, tapu, vb. kuruluşların bulunmamasıdır.

KAYNAKÇA

- ALACAKLIOĞLU, A. Suha, Türkiye'de Serbest Bölgelerin Performansı ve Güncel Yaklaşımlar, İstanbul Ticaret Odası Yay.No:1998-70, İstanbul, 1998.
- ALPAR, Cem-ONGUN Tuba, Dünya Ekonomisi ve Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar. (Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Değerlendirme), Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- BAĞRIAÇIK, Atilla, Türkiye'de Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler ve Avantajları, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1999.
- ERKAN, Hüsnü-TATLIDİL, Rezzan, Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi, TOBB Yayınları, Ankara, 1990.
- KAYTAZ, P. Ayşe, Türkiye'deki Serbest Bölgeler ve Türk Dış Ticaretine Etkileri, DEÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995.
- KIZILOT, Şükrü, Türkiye'de Serbest Bölgeler, Para Dergisi Eki, 1999/6.

KÖROĞLU, Ömer, “Serbest Bölgelerin Ülke Ekonomilerine Etkileri”,
Yaklaşım Dergisi, Yıl:7, Sayı:75, Mart-1999.

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI SERBEST BÖLGELER AYLIK RAPORU, -
10. Yılında Türkiye Serbest Bölgeleri (IV), Haziran-1999.

- Türkiye Serbest Bölgeleri, Ağustos- 2000.

- Türkiye Serbest Bölgeleri, Ekim-2000.

ESBAŞ Bülten, Sonbahar 2000, Yıl: 8, Sayı: 16.

İnternet, <http://www.dtm.gov.tr/sb/ATINTERB.htm>, 10.06.2000.

Hürriyet Gazetesi, İnsan Kaynakları Eki, 23 Nisan 2000.